

Недолуга Д. С.,

аспірант

Пенітенціарної академії України

ORCID: 0009-0004-6207-3931

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДЧУЖЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ЗА ДОГОВОРОМ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

ESTABLISHMENT OF LEGAL REGULATION OF THE ALIENATION OF LAND PLOTS UNDER A PURCHASE-SALE AGREEMENT

У статті досліджено становлення правового регулювання відчуження земельних ділянок шляхом укладення договору купівлі-продажу в Україні від початку земельної реформи 1990-1991 років до прийняття Закону України від 31 березня 2020 р. № 552-IX, яким було сформовано нормативні передумови для відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення. Обґрунтовано, що розвиток договірної відчуження землі не може бути пояснений лише прийняттям одного закону про умовно-вільний обіг земель, оскільки він є результатом тривалої трансформації, а в окремих аспектах - навіть бифуркації, від радянської моделі державної земельної власності до конституційно гарантованого права приватної власності на землю. Проаналізовано значення Земельного кодексу 1990 року, законодавчого закріплення приватної, колективної та державної форм власності, конституційних положень про землю як основне національне багатство, процесу паювання земель колективних сільськогосподарських підприємств, а також нормативного оформлення прав власників земельних часток (паїв). Особливу увагу приділено мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, який розглядається не тільки як формальна законодавча заборона, а як складний правовий режим, що поєднував періоди прямої заборони, періоди нормативної невизначеності та фактичне існування альтернативних способів економічного обігу землі. Показано, що заборона купівлі-продажу не усунула потреби власників у розпорядженні землею, а лише змістила відповідні відносини у «тіньову» чи «напівтіньову» площину різних цивільно-правових конструкцій, зокрема спадкування, дарування, довгострокового користування, емфітевзису, обміну та інших правових механізмів. Окремо проаналізовано значення рішення Європейського суду з прав людини у справі «Зеленчук і Цицюра проти України». Зроблено висновок, що відкриття можливості умовно-вільного відчуження земель сільськогосподарського призначення шляхом укладення договору купівлі-продажу стало результатом синергетичної дії конституційних, цивільно-правових, земельно-правових, соціальних та економічних чинників.

Ключові слова: право на землю, землі сільськогосподарського призначення, відчуження землі, мораторій, нотаріальне посвідчення, право приватної власності, ринок землі.

This article examines the development of the legal regulation of land alienation through the conclusion of sale and purchase agreements in Ukraine, from the start of the land reform of 1990-1991 to the adoption of Law of Ukraine No. 552-IX of 31 March 2020, which established the regulatory framework for the opening of the agricultural land market. It is argued that the development of contractual land alienation cannot be explained solely by the adoption of a single law on the conditional free circulation of land, as it resulted from a prolonged transformation and, in certain aspects, even a bifurcation from the Soviet model of state land ownership to the constitutionally guaranteed right to private ownership of land. The article analyses the significance of the 1990 Land Code, the legislative recognition of private, collective and state forms of ownership, the constitutional provisions on land as the nation's primary wealth, the process of land sharing in collective agricultural enterprises, and the regulatory formalisation of the rights of owners of land shares (pai). Particular attention is paid to the moratorium on the alienation of agricultural land, which is viewed not only as a formal legislative prohibition but as a complex legal regime combining periods of direct prohibition, periods of regulatory uncertainty, and the de facto existence of alternative means of economic land circulation. It is demonstrated that the ban on sale and purchase did not eliminate owners' need to dispose of land, but merely shifted the relevant relationships into the shadow or semi-shadow sphere of various civil law mechanisms, including inheritance, gifting, long-term use, emphyteusis, exchange and other legal constructs. The significance of the European Court of Human Rights' judgment in *Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine* is analysed separately. It is concluded that the possibility of conditional free alienation of agricultural land through the conclusion of a sale and purchase agreement resulted from the synergistic interaction of constitutional, civil law, land law, social and economic factors.

Key words: right to land, agricultural land, land disposal, moratorium, notarisation, private property rights, land market.

Становлення правового регулювання відчуження земельних ділянок за договором купівлі-продажу є одним із ключових напрямів сучасного українського земельно-правового розвитку, що поєднує конституційне, цивільне, земельне, нотаріальне право та елементи іншого законодавства. Метою цієї статті є з'ясування основних етапів і передумов формування можливості відчуження земельних ділянок, передусім земель сільськогосподарського призначення, шляхом укладення договору купівлі-продажу. Йдеться не лише про появу у законодавстві можливості укласти згаданий договір як офіційну цивільно-правову конструкцію, а про тривалий процес формування самого об'єкта цивільного обігу, суб'єктів приватного права як власників землі, процедурного врегулювання, соціальної довіри до ринку землі та правових обмежень, без яких вільне відчуження земель сільськогосподарського призначення було б або неможливим, або соціально небезпечним. Саме тому тернистий і довготривалий шлях до можливості укладення договору купівлі-продажу землі сільськогосподарського призначення в Україні є водночас історією земельної реформи, приватизації, паювання, конституціоналізації права власності, наявності низки обмежень та правової невизначеності, яку в суспільстві прийнято називати мораторієм, та поступового пошуку балансу між приватним і публічним інтересом.

До початку земельної реформи в Україні фактично була відсутня повноцінна приватна власність на землю. Радянська модель права власності виходила з домінування державної власності, не визнавала приватної власності, а земля сприймалася не як товар цивільного обігу, а як особливий об'єкт публічного розподілу, користування і планового управління, в умовах панування планової економіки. Тому перші законодавчі та нормативно-правові акти земельної реформи мали не стільки ринковий, скільки перехідний характер: вони не відкривали вільний продаж землі, а лише створювали юридичний фундамент та законодавче обґрунтування, в межах яких земля могла поступово набутти ознак об'єкта приватного права.

Відправним актом цього процесу стала Постанова Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу» від 18 грудня 1990 р., якою всі землі Української РСР були оголошені об'єктом земельної реформи [1]. У цей самий день було прийнято Земельний кодекс Української РСР, який у подальшому став базою для переходу від адміністративно-розподільчої до більш диференційованої моделі земельних прав [2]. Ці акти ще не створювали ринку землі, однак вони започаткували демонтаж попередньої правової конструкції, у якій розпорядження землею було переважно функцією державної влади, а не безпосереднім проявом «тріади» правомочностей власника.

Важливим етапом стала поява загального законодавчого підґрунтя приватної власності. Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. закріпив, що власність в Україні виступає у приватній, колективній та державній формах, а всі форми власності є рівноправними [3]. У сфері земельних відносин цей підхід був деталізований Законом України «Про форми власності на землю» від 30 січня 1992 р., яким поряд із державною було запроваджено колективну і приватну форми власності на землю [4]. З погляду подальшого становлення договору купівлі-продажу ці акти мали фундаментальне значення: вони створили передумову для того, щоб земля могла належати не лише державі, а й приватним особам, тобто потенційно стати об'єктом цивільно-правового відчуження.

Разом із тим право приватної власності на землю на початковому етапі не означало повної свободи її продажу. Законодавець рухався повільно, обережно, поєднуючи приватизаційні кроки із численними публічно-правовими обмеженнями. Постанова Верховної Ради України «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі» від 13 березня 1992 р. засвідчила політичний намір активізувати реформу, проте її зміст був спрямований передусім на перерозподіл земель і оформлення прав, а не на запровадження вільного ринку [5]. Подібну роль відіграв і Декрет Кабінету Міністрів України «Про приватизацію земельних ділянок» від 26 грудня 1992 р., який унормував приватизацію окремих категорій земельних ділянок громадянами, але не створив загальної моделі купівлі-продажу сільськогосподарських земель [6].

Особливого значення для подальшої еволюції земельних відносин набуло прийняття Конституції України 1996 року. Стаття 13 Конституції закріпила, що земля є об'єктом права власності Українського народу, а держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності. Стаття 14 визначила землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави, і водночас гарантувала право власності на землю. Стаття 41 закріпила загальне право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю [7]. Саме конституційний рівень регулювання заклав дуалістичну природу земельної власності: з одного боку, земля є об'єктом приватного права, з іншого - особливим національним благом, обіг якого не може бути повністю відданий на розсуд приватної автономії.

У соціологічному вимірі цей дуалізм пояснює тривалу суспільну напругу навколо ринку землі. Для значної частини громадян земля залишалася не лише майном, а й символом соціальної безпеки, історичної справедливості та зв'язку із селом. Тому законодавець був змушений діяти у полі між економічною необхідністю ринкового обігу і суспільним страхом перед концентрацією

земель, обезземеленням селян, втратою контролю над стратегічним ресурсом та недобросовісним скуповуванням паїв. Це зумовило обережний, фрагментарний і подекуди суперечливий характер правового регулювання.

Ключовим соціально-правовим етапом земельної реформи стало паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям. Указ Президента України від 8 серпня 1995 р. № 720/95 визначив порядок паювання таких земель і закріпив, що право на земельну частку (пай) мають члени відповідних колективних сільськогосподарських підприємств, кооперативів і акціонерних товариств [8]. Саме паювання стало механізмом, який перетворив абстрактну колективну власність на індивідуалізований майновий інтерес конкретної особи. Водночас земельна частка (пай) на початковому етапі ще не завжди ототожнювалася із конкретною земельною ділянкою в натурі, що ускладнювало її сприйняття як повноцінного об'єкта цивільно-правових відносин, зокрема, договору купівлі-продажу. Разом із тим у сільській місцевості й досі поширеним є побутове позначення земельної ділянки, що перебуває у приватній власності фізичної особи, як паю.

Подальша індивідуалізація прав власників паїв була пов'язана із Законом України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» від 5 червня 2003 р. [9]. Виділення земельної ділянки в натурі мало принципове значення: доки право існувало переважно як частка у колективному земельному масиві, воно мало специфічний, перехідний характер, адже після виділення ділянки із кадастровим номером, конкретною площею та визначеними межами, виник більш придатний для цивільного обігу об'єкт відносин. Отже, розпаювання було не лише актом соціального перерозподілу землі, а й формуванням матеріально-правового фундаменту майбутнього ринку землі.

Водночас саме тоді, коли почали формуватися передумови індивідуального земельного обороту, законодавець запровадив режим тимчасової заборони на відчуження. Закон України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» від 18 січня 2001 р. установив, що до врегулювання порядку реалізації прав громадян і юридичних осіб на земельну частку (пай) власники паїв тимчасово не можуть укладати угоди щодо купівлі-продажу, дарування або іншим способом відчужувати такі частки, крім передачі їх у спадщину та при викупі для державних і громадських потреб [10]. Цей акт фактично став однією з перших нормативних форм мораторію.

Новий Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. систематизував земельне законодавство на новому етапі та закріпив засади права власності на землю, категорії земель, повноваження

суб'єктів, порядок набуття й реалізації земельних прав [11]. Однак одночасно у його Перехідних положеннях було закладено механізм продовження заборони на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення до прийняття спеціального закону про їх обіг. Отже, Кодекс, який мав би завершити первісний етап реформи, водночас законсервував ключову проблему: право приватної власності на землю визнавалося і гарантувалося, але одна з головних правомочностей власника - вільне відчуження шляхом продажу, залишалася істотно обмеженою, а фактично майже неможливою.

Мораторій не був єдиномоментним і незмінним правовим явищем. Його слід розглядати як сукупність кількох законодавчих періодів і режимів: первісної заборони відчуження земельних часток (паїв), перехідних обмежень нового Земельного кодексу, подальших продовжень строків заборони, розширення чи уточнення її предмета, а також періодів, коли ринковий обіг був неможливим не тільки через пряму заборону, а й через відсутність належної нормативної бази та відповідно – правової визначеності. Наприклад, Закон України від 19 грудня 2006 р. № 490-V прямо пов'язував заборону продажу земель сільськогосподарського призначення з необхідністю прийняття відповідних законодавчих актів [13], а Закон від 19 січня 2010 р. № 1783-VI продовжував часові межі дії відповідних положень [14].

У цьому контексті мораторій доцільно визначати не лише як тимчасову законодавчу заборону купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення, а як комплексний правовий режим, що охоплював: по-перше, прямі нормативні заборони на відчуження; по-друге, періоди відкладеного регулювання, коли законодавець визнавав необхідність спеціального закону про обіг земель, але не ухвалював його; по-третє, фактичне існування альтернативних способів розпорядження земельними правами. Саме таке розуміння дозволяє точніше пояснити, чому формальна заборона купівлі-продажу не зупинила економічний рух земельних активів.

Водночас за умов мораторію відчуження землі мало місце, проте трансформувалося у непрямі або суміжні правові форми. Частина земель переходила до інших осіб за заповітом у порядку спадкування, що прямо не заборонялося. Інколи використовувалися договори дарування, міни, довгострокової оренди, емфітевзису, корпоративні конструкції, попередні домовленості або інші механізми фактичного контролю над земельною ділянкою. Окремі з таких інструментів були законними самі по собі, однак у певних випадках вони виконували функцію аналога продажу, тобто ставали засобом обходу заборони. У результаті формувалася парадоксальна ситуація: правова система забороняла прозорий договір купівлі-продажу, але не

могла повністю усунути соціально-економічну потребу у зміні власника або фактичного користувача землі.

Відчуження земельної ділянки шляхом укладення договору купівлі-продажу принципово відрізняється від цих альтернативних форм. Договір купівлі-продажу є класичною цивільно-правовою конструкцією, за якою одна сторона передає або зобов'язується передати майно у власність другій стороні, а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно і сплатити за нього певну грошову суму. Для земельної ділянки такий договір потребує письмової форми й нотаріального посвідчення [12]. Його перевага полягає у безпосередності правового результату: власник відкрито реалізує правомочність розпорядження, покупець набуває право власності, держава отримує можливість контролювати законність правочину, податкові наслідки, дотримання обмежень і реєстраційну чистоту переходу права.

На відміну від спадкування, купівля-продаж є добровільним оплатним правочином між живими особами, спрямованим саме на зміну власника. На відміну від дарування, він передбачає економічний еквівалент і зменшує ризик прихованої оплатності. На відміну від емфітевзису чи довгострокової оренди, він забезпечує не лише користування, а повний перехід права власності. На відміну від тінювих домовленостей, нотаріально посвідчений договір купівлі-продажу включає публічно-правові фільтри: перевірку сторін, об'єкта, обмежень, заборон, переважних прав, порядку оплати та державної реєстрації. Саме тому створення правового регулювання купівлі-продажу землі було питанням не лише економічної свободи, а й правової прозорості.

Водночас тривалість мораторію мала глибокі соціальні наслідки. Власник земельної ділянки сільськогосподарського призначення отримувал титул, але не міг повною мірою реалізувати розпорядчу складову права власності. Значна частина власників паїв були особами похилого віку, які не мали ресурсів або можливостей для самостійного обробітку землі, проживали далеко від ділянок або залежали від умов, запропонованих великими орендарями. Тому мораторій, декларуючи захист селян, часто фактично посилював їх залежність від орендного ринку і знижував можливість отримати прибуток від власного майна через прозорі механізми.

Європейський суд з прав людини у рішенні у справі «Зеленчук і Цицюра проти України» від 22 травня 2018 року звернув увагу саме на цю суперечність. Суд зазначив, що держава, передавши землю у приватну власність і висловивши намір надати власникам право розпоряджатися нею, мала забезпечити нормативну базу для здійснення такого права. У рішенні також було вказано, що мораторій і його продовження мали

підґрунтя у національному законодавстві, однак ключове питання полягало у дотриманні справедливого балансу між загальним інтересом суспільства та майновими правами власників. Зрештою Суд дійшов висновку, що держава не забезпечила такого балансу і допустила порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Водночас ЄСПЛ наголосив, що його рішення не слід сприймати як вимогу до України негайно впровадити необмежений ринок сільськогосподарських земель, і звернув увагу, що подібна загальна заборона не є характерною для країн Ради Європи [16].

Значення цього рішення виходить за межі індивідуального спору щодо порушення прав людини державою. Воно продемонструвало, що тривале відкладення законодавчого вирішення питання обігу землі саме по собі може стати фактором порушення майнових прав. ЄСПЛ не заперечив право держави встановлювати обмеження щодо обігу сільськогосподарських земель, однак підкреслив необхідність пропорційності, передбачуваності та наявності менш обмежувальних засобів. Для українського законодавця це означало, що мораторій не може нескінченно виконувати роль замітника повноцінного правового регулювання.

Прийняття Закону України від 31 березня 2020 р. № 552-ІХ стало важливим нормативним рубежем у розвитку земельного обігу [15]. Закон не лише змінив попередній режим заборони, а й сформував поетапну модель обігу земель сільськогосподарського призначення, визначив коло суб'єктів, обмеження щодо концентрації земель, особливості набуття права власності, а також заклав механізми запобігання неконтрольованому скуповуванню/відчуженню. Важливо, що відкриття ринку було здійснено не як абсолютна свобода продажу, а як регульований і контрольований державою обіг, у межах якого приватна автономія власника поєднується з правовими запобіжниками.

Позитивним наслідком відкриття можливості купівлі-продажу землі сільськогосподарського призначення є насамперед легалізація реального економічного обігу землі. Там, де раніше існували непрямі конструкції, у тому числі тінюві, з'являється можливість укладати прямий, нотаріально посвідчений, оплатний договір. Це посилює правову визначеність, зменшує стимули до тінювих схем, підвищує захист прав та інтересів сторін, створює прозорішу базу для оподаткування та статистичного обліку, а також дає власнику земельної ділянки реальний вибір між самостійним обробітком, орендою, збереженням ділянки або її відчуженням.

Крім того, легальний договір купівлі-продажу підвищує значення нотаріальної процедури як гарантії правомірності земельного обороту. Нотаріальне посвідчення не є суто технічною дією, оскільки воно забезпечує перевірку

правового статусу земельної ділянки, волі сторін, наявності обтяжень, заборон, дотримання законодавчих обмежень і належного оформлення переходу права власності. У цьому сенсі договір купівлі-продажу землі сільськогосподарського призначення стає важливою точкою перетину приватного права, земельного контролю, реєстраційної системи та публічного інтересу.

Висновки. 1. Становлення правового регулювання відчуження земельних ділянок за договором купівлі-продажу в Україні пройшло тривалий шлях від практично повної відсутності приватної власності, зокрема, на землю, до визнання регульованого ринку земель сільськогосподарського призначення. Цей процес не був лінійним і простим: він складався з приватизації, паювання, конституційного закріплення права власності, виділення земельних ділянок у натурі, тривалого мораторію та поступового створення нормативних передумов для цивільного обігу землі сільськогосподарського призначення як об'єкта цивільних прав.

2. Мораторій на відчуження земель сільськогосподарського призначення має розглядатися як складний правовий режим із власною періодизацією та неоднорідним законодавчим підґрунтям. Його зміст не обмежувався прямою забороною купівлі-продажу, а охоплював також періоди нормативної невизначеності, відкладеного регулювання і фактичного існування альтернативних способів обігу земельних прав. Попри формальну заборону, відчуження або економічна передача контролю над землею

відбувалися через різні цивільно-правові конструкції, зокрема спадкування, дарування, обмін, довгострокове користування, емфітевзис та інші правові або напівтінюві конструкції.

3. Шлях до офіційного відчуження землі шляхом укладення договору купівлі-продажу був тривалим і тернистим, оскільки земельна реформа визначалася синергетичною дією багатьох чинників: політичних, економічних, соціальних, конституційно-правових, цивільно-правових і земельно-правових. Саме тому ринок земель сільськогосподарського призначення не міг виникнути лише внаслідок проголошення приватної власності, оскільки він потребував правової визначеності, зокрема щодо об'єкта, суб'єкта, процедури, реєстрів, нотаріального механізму, публічних обмежень і відповідного рівня суспільної прийнятності.

4. Відкриття можливості відчуження земель сільськогосподарського призначення шляхом укладення договору купівлі-продажу має позитивне значення, оскільки переводить фактичний економічний оборот обігу землі з тінювих або обхідних конструкцій у площину відкритого, нотаріально посвідченого та контрольованого державою правочину, що вчиняється у межах установленого законодавством порядку. Це підвищує правову визначеність, захист власника, прозорість ринку, інвестиційну привабливість земельного активу та здатність держави забезпечувати баланс між приватним інтересом власника і публічним інтересом у збереженні землі як основного національного багатства.

Список використаних джерел:

1. Про земельну реформу: Постанова Верховної Ради Української РСР від 18.12.1990 № 563-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/563-12> (дата звернення: 19.04.2026).
2. Земельний кодекс Української РСР: Кодекс Української РСР; Закон від 18.12.1990 № 561-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/561-12> (дата звернення: 19.04.2026).
3. Про власність: Закон України від 07.02.1991 № 697-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/697-12> (дата звернення: 19.04.2026).
4. Про форми власності на землю: Закон України від 30.01.1992 № 2073-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-12> (дата звернення: 19.04.2026).
5. Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі: Постанова Верховної Ради України від 13.03.1992 № 2200-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2200-12> (дата звернення: 19.04.2026).
6. Про приватизацію земельних ділянок: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 № 15-92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/15-92> (дата звернення: 19.04.2026).
7. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.04.2026).
8. Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям: Указ Президента України від 08.08.1995 № 720/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/720/95> (дата звернення: 19.04.2026).
9. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 05.06.2003 № 899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/899-15> (дата звернення: 19.04.2026).
10. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю) : Закон України від 18.01.2001 № 2242-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2242-14> (дата звернення: 19.04.2026).
11. Земельний кодекс України: Кодекс України; Закон від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14> (дата звернення: 19.04.2026).
12. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 19.04.2026).

13. Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо заборони продажу земель сільськогосподарського призначення до прийняття відповідних законодавчих актів: Закон України від 19.12.2006 № 490-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/490-16> (дата звернення: 19.04.2026).

14. Про внесення змін до пунктів 14 і 15 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України щодо терміну на продаж земельних ділянок: Закон України від 19.01.2010 № 1783-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1783-17> (дата звернення: 19.04.2026).

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/552-20> (дата звернення: 19.04.2026).

16. Справа «Зеленчук і Цицора проти України»: рішення Європейського суду з прав людини від 22.05.2018, заяви № 846/16 та № 1075/16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_c79 (дата звернення: 19.04.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 19.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 28.05.2026